International

scientific and practical conference

DECEMBER 6
2024

2024

STDF

Science technology& Digital finance

Google Scholar

The main directions of socio-economic development of New Uzbekistan: problems and solutions

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

JIZZAKH BRANCH OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF UZBEKISTAN NAMED AFTER MIRZO ULUGBEK

Scientific journal of Science technology & Digital finance

The main directions of socio-economic development of New Uzbekistan: problems and solutions collection of materials of the international scientific and practical conference on the topic

(December 6, 2024)

(Part 2)

Jizzakh-2024

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024

The main directions of socio-economic development of New Uzbekistan: problems and solutions collection of materials of the international scientific and practical conference on the topic – Jizzahk: Department of economics and tourism of Jizzakh branch of the national university of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, December 6, 2024, 450 pp.

Editors in charge: DSc.prof. Turakulov O.X., PhD. O'ralov A.I.

In the collection of materials of the conference, the role and role of Science, Education and production in the era of globalization, the pressing problems of the issues of interaction of these processes, feedback on their solutions were presented by mature specialists of the field.

In addition, research on the scientific and practical topic, carried out in the economics, Exact Sciences, Natural Sciences and socio-humanities during the globalization period, information is presented in the scientific and practical fields, which includes the latest innovative technologies in the fields of production.

It can be argued that this collection is one of the specific intersections of current thoughts and innovative ideas of the world of science. This scientific and practical conference was actively attended by professors and scientific researchers engaged in scientific research in Uzbekistan and foreign countries. In increasing the position of the scientific and practical conference, the professors and teachers of domestic and foreign higher educational institutions made a significant contribution.

Professors and teachers of foreign higher educational institutions who actively participated in the work of the conference made a worthy contribution to the high level of interaction with scientists of our country. The processes of international cooperation with foreign countries and exchange with them in the field of Science in the era of globalization have a positive effect on the development of Higher Education, the fields of Science and production. The materials of this conference are special in that they include a wide range of research, from theoretical developments to practical solutions, demonstrating the diversity of approaches and directions in this area.

In conclusion, it should be noted that this scientific and practical conference will be a very useful collection for everyone who is interested in modern research in the fields of further development of Higher Education, Science, Education and production in the era of globalization. The authors are responsible for the content and quality of the articles and abstracts included in the collection.

IQTISODIY INDEKSLAR

Xudoyorov Rashid
O‘zbekiston Milliy univetsiteti Jizzax filiali katta o‘qituvchisi
Yusufov Mavlon Yusuf o‘g‘li
O‘zbekiston Milliy univetsiteti Jizzax filiali talabasi

Anotatsiya: Quyidagi maqolada statistik indekslarning nazariy asoslari, ularning turlari va qo‘llanilishi haqida batafsil ma’lumot berildi. Indekslar yordamida iqtisodiy tahlilning samaradorligini oshirish va iqtisodiy jarayonlarning turli jihatlarini aniq va to‘liq o‘rganish mumkin.

Kalit so‘zlar: Statistik indesk, indeks, ko‘rsatgich, dinamika, narx, statistik qaror.

Statistik indekslar iqtisodiy tahlilning muhim vositalaridan biridir. Ular yordamida iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarning o‘zgarishini o‘lchash, taqqoslash va tahlil qilish mumkin. Statistik indekslar nafaqat ilmiy izlanishlarda, balki amaliyotda ham keng qo‘llaniladi, chunki ular murakkab va ko‘plab o‘zgaruvchi omillarni birlashtirib, ularning ta’sirini baholash imkonini beradi. Bu metodologiya yordamida iqtisodiy o‘zgarishlarning tahlili ancha soddalashadi va yaxshilanadi. Indekslar iqtisodiy holatlarni solishtirishda, alohida ko‘rsatkichlarning o‘zgarishini tahlil qilishda, hamda iqtisodiy resurslarning samarali taqsimlanishini aniqlashda muhim rol o‘ynaydi.

Statistik indekslarning dolzarbligi shundaki, ular yordamida vaqt davomida yoki hududlar bo‘yicha iqtisodiy jarayonlarning dinamikasi va tendentsiyalarini aniqlash mumkin. Masalan, ishlab chiqarish hajmini, narxlarning o‘zgarishini yoki ishchi kuchining samaradorligini o‘rganishda indekslardan foydalanish iqtisodiy samaradorlikni aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, statistik indekslar yordamida iqtisodiy jarayonlarning to‘liq rasmiga ega bo‘lish imkoniyati yaratiladi, bu esa menejment, rejalashtirish va strategik qarorlar qabul qilishda muhimdir.

Mazkur ishda statistik indekslarning nazariy asoslari, ularning turlari, hisoblash usullari va iqtisodiy menejmentda qo‘llanilishi haqida batafsil ma’lumot beriladi. Ishning asosiy maqsadi statistika metodlarining amaliyotda qanday qo‘llanilishini tushuntirish va indekslar yordamida olingan ma’lumotlardan qanday samarali foydalanish mumkinligini ko‘rsatishdir. Statistik indekslarning turlari, ularning farqlari, har biri qanday holatlarda qo‘llanilishi kerakligi, va iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilishdagi o‘rni muhim bo‘lib, bu sohada yanada chuqurroq izlanishlar olib borish zarur.

Indekslar — statistik tahlilning ajralmas qismidir va ular iqtisodiy hodisalarni solishtirishda muhim vosita hisoblanadi. Indeks so‘zi lotincha "index" so‘zidan olingan bo‘lib, ko‘rsatkich yoki belgi ma’nosini anglatadi. Statistikada indekslar — bevosita qo‘shib bo‘lmaydigan hodisalarni taqqoslash va ularning o‘zgarishini

o‘lchash uchun ishlatiladi. Indekslar yordamida biz turli davrlar yoki hududlardagi iqtisodiy jarayonlarni, shu jumladan mahsulot hajmi, narxlar, tannarx, ishlab chiqarish va iste’molning o‘zgarishini taqqoslaymiz.

Statistik indekslar o‘zining turli turlariga ega. Ular quyidagilarga bo‘linadi: Dinamika indekslari: Bu indekslar vaqt o‘tishi bilan biror ko‘rsatkichning qanday o‘zgarishini o‘rganadi. Masalan, yillik ishlab chiqarish hajmi yoki narxlar o‘zgarishini o‘rganish. Hududiy indekslar: Bu indekslar bir nechta hududlarda olingan iqtisodiy ko‘rsatkichlarni taqqoslash uchun ishlatiladi. Masalan, bir nechta viloyatlar yoki tumanlar bo‘yicha mahsulot narxlarining farqlari. Reja yoki buyurtma bajarilishi indekslari: Bu indekslar, o‘rganilayotgan davrda rejalashtirilgan miqdor yoki ko‘rsatkichlarning bajarilishi darajasini baholash uchun qo‘llaniladi.

Umumiy va individual indekslar: Individual indekslar bitta mahsulot yoki xizmatning narx va hajmi o‘zgarishlarini taqqoslash uchun ishlatiladi. Umumiy indekslar esa bir nechta mahsulot yoki xizmatlarning umumiy o‘zgarishini o‘lchaydi.

Indekslar, shuningdek, bazisli va zanjirsimon turlarga ham bo‘linadi. Bazisli indekslar biror belgilangan davrni asos sifatida olib, undan keyingi davrlarni taqqoslashni amalga oshiradi. Zanjirsimon indekslar esa har bir davrni o‘zidan oldingi davr bilan taqqoslaydi.

Miqdor ko‘rsatkichlari indekslari iqtisodiy jarayonlarning fizik o‘lchovlari bilan bog‘liq bo‘ladi. Masalan, ishlab chiqarish hajmi, mahsulotlarning jismoniy miqdori yoki ishlatilgan resurslarning o‘lchovlari. Bu indekslar orqali ishlab chiqarilgan mahsulotlar sonining o‘zgarishi yoki boshqa o‘lchovdagi ko‘rsatkichlar baholanadi. Miqdor indekslarini hisoblashda, asosan, mahsulotning narxi va miqdori o‘zaro ko‘paytiriladi.

Miqdor ko‘rsatkichlari:

Fizik hajm indeksi: Mahsulotning yoki xizmatning o‘lchov birligida, masalan, kilogramm yoki litrda o‘zgarishini ko‘rsatadi. Bu indeks turli o‘lchov birliklarida olingan ma’lumotlarni taqqoslash imkonini beradi.

Baholash indeksi: Mahsulot yoki xizmatning narxining o‘zgarishini o‘lchash uchun ishlatiladi. Masalan, tovar narxlarining inflyatsiya tufayli qanday o‘zgarganini o‘rganish. Tannarx indeksi: Mahsulotning ishlab chiqarish narxidagi o‘zgarishlarni o‘lchaydi. Bu indeks ishlab chiqarish samaradorligini va xarajatlarni tahlil qilishda qo‘llaniladi.

Sifat ko‘rsatkichlari esa iqtisodiy faoliyatning yanada nozik jihatlarini ko‘rsatadi. Bu ko‘rsatkichlar narxlarning o‘zgarishi, hosildorlik, mehnat unumdorligi va boshqa o‘lchovlarni o‘z ichiga oladi. Misol uchun, hosildorlik indeksi qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining ishlab chiqarilgan har bir birligiga nisbatan olingan hosilni taqqoslash uchun ishlatiladi.

Sifat ko‘rsatkichlari:

Baho indeksi: Tovar yoki xizmatlarning bahosining o‘zgarishini o‘lchaydi. Masalan, bozordagi meva va sabzavotlarning bahosining o‘zgarishi.

Mehnat unumdorligi indeksi: Ishchilarning ishlab chiqarishga qo‘shgan hissasini o‘lchaydi. Bu indeksni tahlil qilish orqali ishchi kuchining samaradorligini baholash mumkin.

Hosildorlik indeksi: Tabiiy resurslar yoki ishchi kuchi yordamida ishlab chiqarilganarilgan mahsulotlar hajmining o‘zgarishini tahlil qiladi.

Bazisli va zanjirsimon indekslar o‘rtasidagi farqni tushunish juda muhim, chunki ular turli vaqt o‘lchovlari va iqtisodiy holatlarni tahlil qilishda ishlatiladi. Bazisli indekslar faqatgina biror asosiy davrni qabul qilib, undan keyingi davrlar bilan solishtiradi. Boshqa tomondan, zanjirsimon indekslar har bir davrni o‘zidan oldingi davr bilan taqqoslaydi, bu esa o‘zgarishlarni bir-biriga bog‘lab ko‘rishga imkon beradi.

Bazisli indekslar: Mahsulot hajmi, baholar va boshqa ko‘rsatkichlarning o‘zgarishlarini muayyan baza davriga nisbatan taqqoslash.

Bu indekslar joriy va o‘tgan davrlarni biror bazisli nuqtaga asoslanib taqqoslashni ta’minlaydi. Baza davri ko‘pincha tanlangan yil yoki o‘rtacha qiymat bo‘ladi. Zanjirsimon indekslar: Har bir davrni o‘zidan oldingi davr bilan taqqoslash orqali vaqt o‘tishi bilan o‘zgarishni o‘rganadi. Bu indekslar dinamik o‘zgarishlarni aniqlashda samarali bo‘ladi, chunki ular o‘zaro bog‘liq bo‘lgan o‘zgarishlarni tahlil qilish imkonini beradi.

Hududiy indekslar: Hududiy indekslar iqtisodiy jarayonlarning turli hududlardagi o‘zgarishini o‘rganish uchun ishlatiladi. Ular bir nechta hududlar bo‘yicha mahsulot hajmi, narxlar yoki boshqa iqtisodiy ko‘rsatkichlarni taqqoslashni osonlashtiradi. Hududiy indekslar asosan hududlar orasidagi iqtisodiy farqlarni aniqlash uchun qo‘llaniladi.

Statistik indekslar iqtisodiy tahlil va boshqaruvning ajralmas qismidir. Ular nafaqat iqtisodiy ko‘rsatkichlarning o‘zgarishini o‘lchashda, balki turli iqtisodiy jarayonlarni taqqoslashda ham muhim vositadir. Indekslar yordamida vaqt davomida yoki hududlar bo‘yicha ko‘rsatkichlarning o‘zgarishi, iqtisodiy samaradorlikning qanday o‘zgarishi va turli omillarning ta’siri o‘rganiladi. Shu bilan birga, indekslar yordamida iqtisodiy faoliyatni boshqarish va nazorat qilish, rejalar tuzish va amaliy qarorlar qabul qilishda ham samarali yondashuvlarni ishlab chiqish mumkin.

Iqtisodiy menejmentda indekslarning o‘rni juda katta. Ular orqali turli iqtisodiy ko‘rsatkichlarning o‘zgarishi va ularning amaliyotdagi ta’siri o‘rganiladi. Bu orqali iqtisodiy faoliyatni boshqarish va samaradorlikni oshirish uchun zarur ma’lumotlar olinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G’ulomov, M. (2020). Statistik metodlar va ularning iqtisodiy tahlildagi roli. Tashkent: Iqtisodiyot va statistika nashriyoti.
2. Цой М. П. и др. ПРОДВИЖЕНИЕ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ //International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. – 2022. – С. 292-295.

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024

3. Xolmuradovich X. B., Tuychiyevich X. R. Raqamli iqtisodiyot biznesni rejalashtirish //International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. – 2022. – С. 110-113.
4. Цой М. П., Худояров Р. Т. МАЛЫЙ И СРЕДНИЙ БИЗНЕС В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ //International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. – 2022. – С. 132-136.
5. Saloxitdinov S. H. F., Mirsaidov M. TA’LIM MAJMUINI BOSHQARISH VA MEHNAT BOZORI UCHUN KADRLAR TAYYORLASH BORASIDAGI XALQARO TAJRIBALAR. – 2024.
6. Saloxitdinov S., Sardor I. O ‘ZBEKISTONDA BARQAROR IQTISODIY O ‘SISHNI TA’MINLASH YO ‘NALISHLARI //Actual Problems in Higher Education in the Era of Globalization: International Scientific and Practical Conference. – 2024. – Т. 7. – С. 22-25.
7. Салохитдинов Ш. ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ БИТИРУВЧИЛАРИНИНГ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИ ВА СИФАТИНИ ОШИРИШГА ТАЪСИР КЎРСАТУВЧИ ОМИЛЛАР //Innovations in Science and Technologies. – 2024. – Т. 1. – №. 1. – С. 115-121.
8. Салохитдинов Ш. ЖИЗЗАХ ВИЛОЯТИ БЎЙИЧА ОЛИЙ ТАЪЛИМ ХИЗМАТЛАРИ СИФАТИНИ БАҲОЛАШ ТИЗИМИНИНГ РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР ТАҲЛИЛИ //Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. – 2024. – Т. 2. – №. 1. – С. 466-473.
9. Farxodovich S. S. INSON KAPITALINING RAQAMLI RIVOJLANISHINI BAHOLASH //Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика). – 2024. – №. 6. – С. 36-45.
10. Салохитдинов Ш. Ф., Ўғли Н. А. Д. ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЪЛИМ ХИЗМАТЛАРИ СИФАТИ ОМИЛЛАРИНИ БАҲОЛАШ //Science and innovation. – 2024. – Т. 3. – №. Special Issue 18. – С. 983-987.
11. Farxodovich S. S. OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA TA’LIM XIZMATLARI SIFATINING ASOSIY OMILLARINI BAHOLASH //Science and innovation. – 2024. – Т. 3. – №. Special Issue 20. – С. 446-450.
12. Farxodovich S. S. MEHNAT BOZORIGA OLIY TA’LIM MUASSASALARI TOMONIDAN BITIRUVCHILARNI TAYYORLASHNI TARTIBGA SOLISHNING INSTITUTSIONAL ASOSLARI //QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI. – 2023. – Т. 9. – С. 109-112.
13. Салохитдинов Ш. ОЛИЙ ТАЪЛИМ ХИЗМАТЛАРИ СИФАТИНИ БАҲОЛАШ ТИЗИМИ РИВОЖЛАНИШИНИНГ НАЗАРИЙ ЁДАШУВЛАРИ //Iqtisodiyot va ta’lim. – 2023. – Т. 24. – №. 3. – С. 405-409.
14. Салохитдинов Ш. ЖИЗЗАХ ВИЛОЯТИ БЎЙИЧА ОЛИЙ ТАЪЛИМ ХИЗМАТЛАРИ СИФАТИНИ БАҲОЛАШ ТИЗИМИНИНГ РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР ТАҲЛИЛИ //Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. – 2024. – Т. 2. – №. 1. – С. 466-473.

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024